

GREGOR NOVAK (1901–1974), UČITELJ IN ŠOLSKI UPRAVITELJ

Gregor Novak (1901–1974).

Rojen je bil 12. marca 1901 v Dolenjem Logatcu, očetu Jakobu, delavcu na železnici, in materi Ani, rojeni Mele. Bil je najmlajši med sedmimi otroci. Osnovno šolo je obiskoval v Dolenjem Logatcu, med letoma 1912/13 in 1914/15 je končal 3 razrede meščanske šole v Postojni, v Ljubljani je obiskoval pripravniški tečaj v šolskem letu 1915/16, 3 letnike učiteljišča med 1916/17 in 1918/19 in počitniški tečaj od 18. avgusta do 4. oktobra 1919. Učiteljišče je končal 9. oktobra 1919. Med študijem je prejemal 520 K ustanove na učiteljišču in se zavezal, da bo poučeval šest let na javnih ljudskih šolah.

18. julija 1932 se je v Dobu pri Domžalah poročil z učiteljico Cecilijo Novak.¹ 21. maja 1933 se jima je rodila hčerka Neda Marija, 3. septembra 1934 pa hčerka Gorka Franciška.

Med 8. novembrom 1919 in 30. septembrom 1922 je poučeval v Črnomlju kot začetni učitelj, kot nadomestni učitelj na trirazredni šoli v Dragatušu med 1. oktobrom 1922 in 1. februarjem 1923, kot začetni učitelj v Metliki med 1. februarjem in 1. septembrom 1923. Strokovni izpit je opravil 6. maja 1922. Usposobljen je bil za poučevanje slovenščine, petja in telovadbe. Na Vrhniko je prišel 1. septembra 1923.²

Z družino je stanoval na Švabičevi cesti št. 4 (zdaj Ljubljanska cesta 22), ki je bila last družine Oroszy, kasneje družine Sedej. Po drugi svetovni vojni je hišo kupilo državno podjetje DES in družina se je leta 1948 preselila v vrhniško šolo.

31. oktobra 1926 je v Ljubljani uspešno opravil trimesečni prvi delni strokovni tečaj za učitelje risanja na obrtnih šolah.

Učence 2., 3. in 4. razreda višje narodne šole je poučeval v praktičnem vrtnarstvu, sadjarstvu in cvetličarstvu. Na obrtnonadaljevalni šoli je v šolskem letu 1934/35 v prvem razre-

USLUŽBENSKI LIST

I. Ime in priimek uslužbenca Gregor Novak Jabolcar

II. Rojen dne dvainajstega meseca marca ¹⁸/₁₉₀ prvega leta*) *
v kraju Ob. Logatec, šreza Logatec, oblasti linbjske

III. Narodnost slovenska, vera rim.-kat., pristojnost Vrhniška

Položaj v državni službi, kategorija in skupina, mesto službovanja**)

stalni učitelj - druge kategorije - iste skupine - Vrhnika.

Stalni učitelj - I. kat. 3. skup. - na Vrhniki (Ljub. ob.)

----- VIII. skup. - na Vrhniki; -----

----- IV. skup. -----

----- VI. skup. -----

Učitelj v službi prejema kot

IV. 4491/3-42. / Prilici odboka. / IV. 2297/3-42.

Ustavitelj službenih prejemkov Iw. 1265/1-13.45.1

Učitelj in skus. - na Vrhniki

Vkrajini pol. posve. pe. okraj Rakice p. mes. prejem. 4.000 din

Zapis v uslužbeniškem listu učitelja in šolskega upravitelja Gregorja Novaka
(Arhiv Republike Slovenije, AS 231, škatla 54).

du poučeval vse predmete, v drugem vse, razen obrtnega računstva, spisja in telovadbe. Naslednje leto je bil razrednik 2. razreda in v njem učil vse predmete. Šola je delovala do šolskega leta 1936/37.³ Ponovno je začela delovati šele po vojni v šolskem letu 1945/46, se nato preimenovala v Šolo za učence v gospodarstvu raznih strok, leta 1952 pa v Vajensko šolo za razne stroke. Novak je poučeval tudi na tej šoli.

Leta 1939 so ga ocenili tako: »Popolnoma predan šolskemu delu, poučuje zelo nazorno in je pouk zanimiv in praktično usmerjen. Se posveča delu z vso ljubeznijo in dosega odlične uspehe. Postopa z mladino očetovsko strogo. Ima prav dobro disciplino.«⁴

Leta 1940 je omogočil vrhniškim otrokom, da so se učili igrati na harmoniko. Poučeval jih je Tone Sameja iz Domžal, ki se je na Vrhniko vozil z motorjem.⁵

Že v prvem letu druge svetovne vojne je bil 14. marca 1942 aretiran in poslan v taborišče Gonars. Vrnil se je 24. avgusta istega leta. V spominih na taborišče je profesor France Planina napisal, da je bil Novak vodja vrhniške skupine zapornikov. Ker je bilo v taborišču precej mladincev, so za tiste, ki niso bili stari 19 let in niso imeli nižje srednje ali meščanske šole, organizirali taborno šolo. Grega Novak je v šoli, ki so jo odprli 17. maja 1942, poučeval računstvo.⁶

Orožne vaje v Bohinjski Beli. 15. 8. 1940 so prišle na obisk žena in hčerki (foto last: družinski arhiv).

Nikolaj Pirnat, Grega Novak, Gonars, C. 89, (1942), (risba last: družinski arhiv).

Leta 1944 so ga internirali Nemci. 31. decembra 1944 so mu ustavili službene prejemke, žena pa je dobivala podporo v višini polovične plače. Bil je v delovnem taborišču Dresden, kjer so zapornikom dajali tudi nekaj denarja. Uspelo mu je pobegniti in s tem denarjem si je kupil vozovnico za vlak, da se je lahko odpeljal na Jesenice. To mu je uspelo, ker je znal nemško. Na Jesenicah mu je pomagal Vrhničan Avgust Seliger.

Po končani vojni se je vrnil na Vrhniko. Vključil se je v reševanje vprašanj na področju kulture in izobraževanja. Leta 1945 je delal v odseku za propagando pri Okrajnem odboru OF Vrhnika, leta 1946 pa je bil predsednik Ljudskega izobraževalnega sveta Vrhnika.⁷ Leta 1951 je bil član Sveta za kulturo KLO Vrhnika in leta 1952 predsednik Sveta za prosveto in kulturo mestnega ljudskega odbora Vrhnika.⁸

Med tem je bil 21. maja 1946 imenovan za okrajnega šolskega nadzornika za okraj Rakke.⁹

V šolskem letu 1948/49 je poučeval v 7. razredu zemljepis in zgodovino, vodil je tudi telovadbo. S šolskim letom 1949/50 je bil imenovan za šolskega upravitelja in bil na tem mestu do šolskega leta 1960/61. Na seji učiteljskega sveta 3. septembra 1960 je predstavil novega upravitelja Karla Podhostnika.¹⁰

Leta 1947 ustanovljeni vrhniški vrtec je bil vse do leta 1951 pod upravo osnovne šole, nato pa je postal samostojen.

Leta 1949 je v šoli odstopil prostore za poučevanje glasbe. Stane Habe je poučeval harmoniko in klavir, violino pa nekaj časa Milan Stibilj iz Ljubljane. Ta je kmalu prenehal poučevati. Njegove učence je prevzel Grega Novak, dokler ni leta 1952 prišel na Vrhniko Drago Bitenc.¹¹

Na Triglavu, 1931. Od leve: stoji Grega Novak, x, x, Cilka Novak, zadaj Marija Petkovšek in Josip Bricelj (foto last: družinski arhiv Novakovih).

Dolga leta je bil poverjenik Podmladka Jadranske straže, pripravljal izlete na morje z učenci višje narodne šole in 4. razreda osnovne šole. Posebno odmeven je bil zlet med 20. in 24. julijem 1937. Udeležilo se ga je 30 strazarjev in 9 članov. Ogledali so si Kras, Kraljevico, Sušak, Trsat, letovali pa v Mariborskem domu v Bakru. Za izvedbo zleta je sprožil nabalno akcijo, ki je bila zelo uspešna.¹²

Podmladek Jadranske straže je 16. junija 1934 razvil svoj prapor. Na slovesnosti v parku pred šolo je bil Novak med govorniki.

Večkrat je sodeloval na praznovanjih »Zedinjenja« 1. decembra. Leta 1930 je na slovesnosti v Rokodelskem domu predaval o Čehoslovaški s skioptičnimi slikami, leta 1932 je pripravil telovadne točke.¹³

Sestavil je brošuro ob petdesetletnici vrhniške šole, ki je izšla 1954. V njej je opisal zgodovino šolstva na Vrhniki, statistični prikaz šolskega obiska v 100 letih, vrhniško okolico in gospodarsko dejavnost Vrhnike. V brošuri je tudi Cankarjeva črtica Tičkov Grega in članek Franceta Habeta Kratak oris zgodovine Vrhnike in njene okolice.¹⁴

Deloval je v učiteljskem društvu. Ko je služboval v Črnomlju, je bil na zborovanju belokranjskega učiteljskega društva 27. maja 1920 izbran za delegata na prvem učiteljskem kongresu po vojni v Beogradu. Tam je bilo ustanovljeno skupno društvo Udruženje jugoslovanskega učiteljstva. Na zborovanju belokranjskega društva 14. oktobra je poročal o tem. V zapisniku so zapisali: »Tovariš Novak prav zanimivo poroča o učiteljskem kongresu v Beogradu; marsikaj smo čuli, česar niso poročali časopisi. Predsednik opozori tovariše, ki so zaostali s svojimi prispevki k potnini v Beograd, da to v kratkem poravnajo, ker ni nikakor prav, da bi moral tovariš Novak večino potnih stroškov trpeti sam.«¹⁵

Že v Črnomlju je bil od 1919 do 1923 član telovadnega društva Sokol, deloval v pevskem, dramskem in glasbenem odseku. Tam je bil tudi član Narodne čitalnice in podružnice Jugoslovanske matice. Tudi na Vrhniki je bil član podružnice Jugoslovanske matice, nekaj časa blagajnik Cirilmetodove družbe, tajnik Šahovskega kluba, član Rdečega križa, Olepševalnega društva, Branibora, odbornik »Seljačke družine« in režiser prostovoljne Gasilske čete Drenov grič - Ligojna - Lesno Brdo. Najbolj se je udejeval pri društvu Sokol. Od leta 1935 je bil starosta, režiser, član prednjaškega zbora in vaditelj moške dece. Leta 1935 je odprl, opremil in uredil gledališki oder Sokola. Bil je tudi knjižničar javne sokolske knjižnice. Zanimiv je podatek, da je imel domoljubni govor ob izbruhu druge svetovne vojne na telovadišču, kjer so se zbrali vsi sokoli. Društvo je bilo nato razpuščeno.¹⁶

Leta 1961 se je z družino preselil v Ljubljano. Umrli je 27. februarja 1974 v Ljubljani. Pokopan je v Dolenjem Logatcu.

Opombe:

- 1 Hčerka Neda Novak je povedala, da je oče takoj, ko je učiteljica Cecilija Novak po novem letu 1926 prišla na vrhniško šolo, rekel svojemu kolegu: »Ta bo moja žena, že sedaj se piše Novak.«
- 2 Zgodovinski arhiv Ljubljana (v nadaljevanju ZAL), Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, VRH 48, Osebnostna popisnica, škatla 4.
- 3 ZAL, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, VRH 48, Kronika osemrazredne osnovne šole na Vrhniki, VI. knjiga, škatla 1.
- 4 ZAL, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, VRH 48, Ocenjevalni list, škatla 4.
- 5 Podatek hčerke Nede Novak.
- 6 France Planina: V italijanskih zaporih, Loški razgledi 1978, str. 269, 277.
- 7 ZAL, Krajevni ljudski odbor Vrhnika, VRH 13, škatla 5 in 6.
- 8 ZAL, Krajevni ljudski odbor Vrhnika, VRH 13 fasc. 1.
- 9 Arhiv Slovenije, AS 231, Ministrstvo za prosveto, personalne mape, škatla 54.
- 10 ZAL, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, VRH 48, Zapisniki sej učiteljskega sveta 1948/49, škatla 2.
- 11 Razvoj Glasbene šole Vrhnika do leta 1976, Glasbena šola Vrhnika, 1996, str. 6.
- 12 ZAL, Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, VRH 48, Zapisniki sej učiteljskega zbora 1935–1937, škatla 1.
- 13 Slovenski šolski muzej, dokumentacijska zbirka, Mapa osnovne šole Janeza Mraka na Vrhniki, Razine mladinske prireditve in roditeljski večeri.
- 14 Grega Novak: Ob petdesetletnem jubileju vrhniške šole, Vrhnika, 1954, 55 str.
- 15 Belokranjsko učiteljsko društvo ... UT 1920, (28. 10.), št. 41, str. 3.
- 16 Milena Živec: Sokolsko gibanje na Vrhniki, Vrhnikiški razgledi št. 10, 2009, str. 149.